

Branko Čanković

PACIJENT

■ Laguna ■

Copyright © 2017, Branko Čanković
Copyright © ovog izdanja 2017, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

PACIJENT

PROLOG

ili

Ono što prethodi odlasku u prošlost

*26. septembar 2014, Kovin
Bolnica za neuropsihijatriju
Soba za izolaciju*

Sećanje. Razbacani ili slučajnošću povezani komadi jedne iste priče, svet napravljen od reči kojima se osipaju slova, zbir raznih zapisa od kojeg zaborav nerazumljivim postupcima odbacuje neprijatne, neželjene ili izbledele događaje. Da li ću za sve zapisano u nastavku, nekom drugom, drugoj, drugima moći da kažem: *To sam ja...* *Moje je. Sećam se?* I da li će oni odgovoriti: *Možda, ali to je samo prošlost, nešto što je bilo, ili možda bilo: netačno, izmišljeno, nevažno, što čoveku ređe donosi smirenje, a češće zbunjenost, nemir, strah?* A ja ih pitam: *Strah? Od koga? Od čega? Da li od bezosećajnog pretvaranja sadašnjosti u prošlost?* Mogu da zamislim kako stojim pored žene sa kojom živim, držim je za ruke i strepim da će i ona, možda već od sledećeg trenutka, ili od nekog

narednog dana, postati *ono nevažno, prošlo*. Ne želim to, ne želim da budem vlasnik neprepoznatljivih duhova u svom pamćenju, ne želim da preturam po pregradama po kojima su naslagana prašnjava tela minulih susreta, danas mrtvih ljudi zbog kojih sam nekada davno, u nekom neponovljivom i dramatičnom danu, bio spreman i sebe da žrtvujem. Ne želim da preturam po sećanju, a upravo za to se spremam.

Juče po podne, lutajući uzaludno suteranima svog pamćenja, u neprozirnoj tami naleteo sam usnama na lice devojke, leš obrisa prepoznavanja u raspadanju. Nešto tu naslućujem, kao da pamtim lik meni bliske osobe. Možda komšinice, prijateljice, podatne ljubavnice iz nečije ispovesti, moje majke, Nikolije izmenjene ili skrivene u telu druge, trudne žene. Ili lik ne pripada nijednoj od njih, i ta žena će ostati bezimena osoba izmaštanog trenutka. Odgurnuo sam od sebe hladno telo nepoznate, čuo kako udara o pod i razbija se, a tišina i praznina ponovo su postali moj svet u kojem kao molitvu ponavljam: Šta je stvarno? Ko je od nas živ? U koliko tuđih života sam prolaznik koga jedva prepoznaju, ili čak i ne primećuju? Zbog čega moju Nikoliju i našu zajedničku prošlost samo u delovima obnavljam, zbog čega ne želim da je smestim pored sebe u tekuće vreme za koje se labavo držim i zbog čega se ne usuđujem da sebe i nju upitam da li je naša zajednička prošlost uopšte postojala? Zbog toga ne spavam i ne zatvaram oči, plašim se da će lutajuće spodobe iz pustinje mog bolesnog

uma Nikoliju i to prošlo vreme nečim ponovo umoriti i odneti, da će zaborav još jednom potvrditi svoju pobeđu u igri dokazivanja uzaludnosti postojanja. Zbog toga sam pun straha, zato mi se strepnja duše iskazuje znojem koji bubri na kapcima i podmazuje mi dlanove, zbog toga zidove odbrane dograđujem i obnavljam ćutanjem, čak i u društvu načelnika Guseva, poslednjeg čoveka čije prisustvo, ali ne i savete, mogu da istrpim.

Ja, sa svojih trideset šest godina, znam da mogu da se sećam, ali glas više ne mogu da istisnem iz sebe kao priču, i kada bih imao kome da je kažem. Načelnik Gusev me je pitao šta me sprečava da govorim, a ja ćutim i mislim: *Ne mogu da izdržim težinu uzaludnosti reči i postupaka, jer me sopstvena priča udara u lice kada se kao obeščašćeno prepričavanje vraća iz tuđih usta.*

Telo, na kojem prednjači glava, već neko vreme sitnicama me obaveštava da ima nameru da se ugasi, pa žurim da svoj život makar sebi razjasnim, da popunim novootkrivene praznine, da na jedno mesto u sebi pohranim stvarno i izmaštano. Pokušavam da to završim na vreme, a počeo sam onog dana kada sam preseljen u prostoriju za izolaciju. Mislim da sam trenutno na početku tog obnavljanja, a soba mi je već tesna od ljudi koje sam u nju doveo. Da ne bi neko nepozvan ušao u taj moj svet i uništio ga, sve sam otvore ka ostatku zgrade zatvorio, okolina kao oznaka prostora mrtva je za mene, nema je; to znači da sam spreman i saglasan da po završetku posla, nestanem. Ljuštura koja nosi

oznaku „Vasa Šop“ više mi nije potrebna; tuđi pogledi i mišljenja više mi ništa ne znače; moram da ostanem sam sa sobom, da se vratim tamo gde sam živ, a da to ne bude juče, blisko, već vreme daleko, možda ono i pre mog začeca. Čega sam bio deo tada? Mog oca, moje majke, ili muškarca i žene iz tuđih priča? Da se vratim u vreme u kome se osvrćem i pitam da li je Nikolija bila jedina žena sa kojom sam živeo i da li je ona jedina stvarnost koju želim da prihvatim? Da li znam ili sumnjam da je postojala? Ona, za koju sam se molio Bogu da ne ode, i zbog koje sam napustio Boga? Ko je onda ona druga žena u telu pola starice – pola devojčice, koja me povremeno nakratko posećuje? Možda moja nerođena ćerka koja likom podseća na Nikoliju, ili ćerka koju sam imao a nije bila moja? Možda moja majka, čije starenje nisam ispratio, niti ožalio njenu smrt? Moram da odem u prošlost i tamo, okružen tišinom, pokušam da pronađem sebe i nju, majku – Nikoliju, da otkrijem i prisvojim mir koji stalno sanjam, da saznam ko sam, kome sam verovao, koga voleo, koga mrzeo, i šta o sebi da posle svega ostavim zapisano.

Prebacili su me iz zajedničke spavaonice u sobu za izolaciju, dali mi papire i olovke, prihvatili moj zahtev, iskazan odbijanjem da jedem, da se svima, sem doktoru Gusevu, zabrani da me uznemiravaju posetama. Čim su se vrata iza doktora i dvojice medicinske braće zatvorila, iscrpljen nesanicom i višednevnim gladovanjem, krenuo sam u izgubljeni svet koji je negde u meni još

postojao. S vremenom je granica između sadašnjosti i prošlosti počinjala da bledi, slabi, pa nestaje; sve proživljene godine su se kroz košmare smestile u jedan noćni minut. Odlazio sam ili dolazio, prelazio iz jednog u drugo mesto, vremenski i prostorno nepovezano, meni uvek potpuno nepoznato, možda nekada davno samo odsanjano. Na početku je moja potraga za sopstvenim životom bila iscrpljujuća i neuspešna, ali čudno, svaki put kada bih se vratio u malu, praznu bolničku sobu, umesto da budem razočaran, uznemiren, bio sam spokojniji, lakši. Pa i kada sam se u plaču budio posle susreta sa ljudima, meni bliskim a davno preminulim, koje sam iznova pronalazio pa ostavljao u tami, hladnoći i tišini prošlosti, bio sam srećan. Utonem u noćni košmar, dlanom milujem majku po licu, upijam mirise Nikolijinog tela dok joj ljubim kosu i ruke, i počinjem da plačem. U svesku beležim svet u kome živim od ponoći do jutra, opisujem svoju sreću i kako nikada nisam podigao ruku da bih uklonio suze sa lica prilikom buđenja.

Ne znam kada sam prvi put otišao na putovanje u kome sam pronašao svoje bližnje. Možda me je na ta samotna tumačenja povela moja bolest ili želja da saznam sve o sebi. U početku sam čekao trenutak najgušće tame da se tamo uputim, a danas ne znam kada sam u prošlosti, a kada u sobi za izolaciju; da li treba da se vratim ili tek da pođem. Nada da će mi se sve razjasniti pretvorila se u haotično, dugotrajno lutanje, u istovetne odlaske i povratke

koji se moraju završiti poslednjim putovanjem, onim koje čoveku donosi traženi mir, oprost za sve loše urađeno.

U sobi za izolaciju živeo sam sa poznatim i nepoznatim ljudima, ali niko mi od njih prilikom odlaska na noćna putovanja nikada nije kazao: *Vidimo se... Čuvaj se...* niti se radovao mom povratku, ili me zagrlio. Nisam se na njih žalio doktoru Gusevu, iako je bio uporan da sazna sve o njima. Skupljao je i preturao listove papira pobacane ispod mog kreveta, pocepane i zgužvane, pitao me je šta sanjam, šta zapisujem, čemu se smeškam. Čutao sam. Bio je uporan, ja ravnodušan. On bi pričao dok bih ja u tišini, da ga kretanjem ne prekinem, u mislima otišao i legao pod drvo, na najusamljenijem, najvlažnijem i najmračnijem mestu u šumi iz košmara prethodne noći. Želeo sam da se podelim, da moj mir pređe u lišće stoletnog stabla, a da na zemlji ostane moj nemir, truplo, leš na koji će neko nagaziti i, zgađen, prekriti ga kamenjem da svojim smradnim ostacima ne truže šumske zveri. Iz krošnje sam posmatrao kako se moja duša, natovarena ljudima koji žive oko mene u sobi sanatorijuma, izvlači iz nečeg što je ostacima lica ličilo na mene nekadašnjeg. Gledam je kako stoji i okreće se, izgubljena i uplašena, tumara unaokolo posrćući i sudarajući se sa stablima. Iza nje se vuče ljigava opna Vase Šopa, telo smrskane glave prevaljeno na bok u nameri da se truljenjem pretvori u zemlju, kao što se dešava i sa svim životinjskim truplima bez pulsa i topline. Razaznajem svoje lice, u braon gnojnim izraslinama na stabljikama paprati i kori drveća.

Hvata me strah pri pomisli da nestajem zbog toga što sam izdao sve koji su mi bili bliski, naročito one koje sam voleo, zbog toga što ih i dalje posećujem i uznemiravam, što ih zovem da mi pomognu, iako nisam jedini krivac što postojim, dok njih odavno nema. U košmaru noćnog minuta, koji traje satima, danima, sanjajući i sećajući se, strepim da će se truljenje leša pod drvetom preneti na ostatke moga uma, ali sada, dok sam budan i dok ovo pišem, taj strah ne postoji. Ne gadim se svojih ostataka, iako su zastrašujuće opominjući, a njihovo prirodno rastakanje odbojno. Moje lice, iako svedeno samo na plavocrne komade mesa, koje nazirem u retkoj paprati, sadrži meni bliske linije pomirenja, prepuštenosti, tišine. To meso i u snu traži i zove moju dušu, pokušava da me ubedi da mu je vratim, da ponovo budu jedno. Moram zauvek da pobegnem od tih ostataka bivšeg sebe, da prihvatim da to što nestaje ispod mene nije lice jedne osobe, već više njih koji su bili deo mog života. Zbog toga nisam samo Vasa Šop, sveštenik, sin, suprug, već i moj otac, majka, moja Nikolija, neko drugi.

Ono što mi potvrđuje da trajem, da nije sve samo bunilo bolesti, jeste ova soba za izolaciju. Opremljena je krevetom, ormarićem, metalnim stolom i stolicom, klozetskom šoljom koju od tuđih pogleda zaklanja šarena mušema, stočićem sa rešoom na kome ću moći da kuvam čaj, čim mi priključe struju. Na ispustu od cigli iznad kreveta držim sveske, papir i pribor za pisanje, zbirku kamenja obloženog blatom, skupljenog tokom

šetnji u koje odlazim kada je napolju nevreme, dve knjige – pokloni Guseva i Doktorke – tanke knjižice koje još nisam pogledao, pa ne znam ni ko ih je napisao, niti kakvog su sadržaja.

Iz zajedničke spavaonice, gde sam boravio među nepoznatim ljudima, nisam prebačen u sobu za izolaciju naredbom Guseva, kada mi je postavljena dijagnoza – „disocijalni poremećaj ličnosti“, već sam smešten posle mog protesta iskazanog paničnim zavlačenjem pod krevet i odbijanjem da jedem i pijem, kao i da sa nekim razgovaram.

Sada sam sâm.

Septembar, 2012.

Danas počinjem da zapisujem sećanja. Doktor Gusev je predložio da to uradim po datumima, kao da pišem dnevnik.

Februar, 2011.

Ne sećam se puta ambulantnim kolima do bolnice, ni samog prijema, lica ljudi koji su me preuzeli i smestili u dvokrevetnu sobu. To je nešto kao snevanje u nevreme, bunilo, spavanje sa snovima u kojima se u beskrajnom nevidelu pojavljuju geometrijska tela oštih linija, različitih veličina u boji skorele krvi; koja se vrte, premeštaju, rastu, pa nestaju. Kada bi doktori, slučajno ili namerno, preterali sa propisanom dozom lekova, u meni se, već obamrlom, javljao preteći svet polutame i mrtvila koji me je plašio i zaokupljao pažnju dela uma koji se na dnevnom svetlu nikada nije javljao, već samo pred zoru, kada mi je hladni znoj natapao pidžamu. Tada bih ugledao svoj lik u nekom od onih geometrijskih tela, prisustvujući njihovom bubrenju, prskanju, raspadanju u nebrojene komadiće koje je upijao porozni mrak svuda okolo. To je bila najava novog ciklusa nestajanja koje se toliko ponavljalo da je prešlo u uobičajenu pojavu, u dosadno iščekivanje da će se u nekom trenutku nešto promeniti i pokazati konačno rešenje mojih muka. Sva noćna i dnevna dešavanja u sebi sam pažljivo posmatrao,

pratio, pamtio, ali mesecima kasnije, to nisam uspeo da opišem doktorima.

Iz tog, samo mog, nemog i usporenog sveta, rečima: „Gospodine Iko!“, pa „Gospodine Šop!“, i blagim udaranjem po obrazima, jednog neodređenog jutra su me probudili u sobi-ćeliji, na čistom, ali na nekoliko mesta pocepanom čaršavu gde su izbijale vitiligo fleke dušeka. U narednim noćima kičmom sam otkrio da je dušek ispunjen tankim slojem vune i od dugotrajne upotrebe spljošten i utisnut u žičani ram kreveta. Nogari kreveta šrafovim su bili pričvršćeni za betonski pod. U sobi se nalazio još jedan krevet, isti kao onaj na kome sam ležao, i na njemu čovek – sličan meni, učinilo mi se. Umesto ruku imao je bele, debele, platnene tube, ukrštene na grudima. Cerio se, nešto mi je govorio, ili je samo nasumično izbacivao nerazumljive redove slinavih reči. Tako sam upoznao sobu, neograničenost vremena, dva medicinska brata, jednog doktora i čoveka na krevetu do mog. Danas ga se sećam kao Prvog cimera, čoveka koji je uglavnom prema osoblju bio uznemirujuće nasilan, dok je prema meni bio blagonaklon, tih, ponekad čak i drag. Napustio je kliniku davno, na kolicima, transformisan u belu, platnenu čauru ogromnog insekta koji je pojeo njegovo telo, ali ne i glavu. Bio je modar u licu – naročito vrhovi ušnih školjki i krajevi usana, kao da su mu te delove temeljno obrisali indigo papirom – vilice obmotane maramom koja se velikim, ukrasnim čvorom, kao leptir-mašnom, završavala na temenu; jedno oko

bilo mu je otvoreno, drugo zatvoreno crnim kapkom. Odvezli su ga, nije otišao. Eksplodiralo mu je srce. Bilo je kasno poslepodne kada sam čuo njegov glasan jauk, jednoslovni bolni poziv koji se nije ponovio, poslednju glasovnu poruku u njegovom životu koju nisam povezao sa smrću, pošto su slični zvuci, poput jeke, neprekidno odzvanjali hodnicima bolnice. Jednog dana, tamo u nekoj od mogućih budućnosti – pomislio sam nekoliko puta, i tada dok sam zurio u prazninu plafona iznad kreveta za koji sam bio vezan, i danas dok šaram po tvrdom papiru – kada se stare zgrade lečilišta isprazne od ljudi, još dugo će betonski zidovi na dodir odgovarati jaucima i plaćem, uznemirujućim mrmorom u kome se prepoznaje glas Prvog cimera i drugih, meni poznatih bolesnika i osoblja.

Prvo jutro u bolnici. U kartonu istorije bolesti to je neki davnašnji datum – nisam u to vreme bio svestan ni dela dana, kao ni mesta na kome sam se probudio:

„Gospodine Iko! Gospodine Šop!“, bele pantalone iznad mene su se pomerile i zaklonile mi čitavu sobu, a na vrat i grudi spustio mi se zeleni peškir natopljen hladnom vodom. Uspeo sam da malo podignem glavu i vidim da između dva kreveta stoji sitan čovek u besprekorno ispeglanoj uniformi, dok su me dvojica, krupni i slično obučeni, posmatrala oslonjena na zid pored vrata. Onom u belom, koji je stajao iznad mene, nasmejan ali odbojnog izgleda, visio je stetoskop oko vrata, a zlatno penkalo virilo iz uskog džepa na grudima. Za njega ću

sutradan otkriti da je samo jedan od doktora koje sam pronalazio pored sebe, a da su ona dvojica kod vrata medicinski tehničari. Medicinske sestre ću upoznati nedelju dana kasnije – ako je to uopšte tačno, pošto sam vreme određivao bez časovnika i kalendara, samo po smeni budnog i bunovnog stanja uma – onog dana kada su u moj karton upisali nešto što mi je omogućavalo da jednom dnevno provedem pola sata u hodniku ispred sobe, u kolicima koja žuljaju leđa i dno kičme, u društvu krupnih i, po pravilu, za mene nezainteresovanih medicinskih sestara.

Pitao me je mnogo toga sitni doktor onog jutra kada sam otkrio da sam u bolnici, što je uporno ponavljao nekoliko narednih dana, i to uglavnom meni nepoznate ili nevažne stvari, verovatno u pokušaju da otvori moje pamćenje, slikajući rečima čudne slike, u koje je i mene unosio, prizore događaja koji nisu imali ništa zajedničko sa mojim životom. Nisam uspevao da odgovorim. Najveći deo pitanja moj zatrovani mozak nije razumeo, a ni na ona laka, koja sam po osmehu prepoznavao kao meni upućena, nisam odgovarao, jer bi pre toga stiglo sledeće – zbunjujuće i zahtevnije od prethodnih. Prvi dan, u kome sam postao svestan gde se nalazim, ubrzano se trošio, a doktorove reči postajale su sve tiše i razvučenije. Plafon, Prvog cimera, muškarce u belom, ostatke poslednjih razumljivih reči i moj um zahvatio je vrtlog koji je, šišteći i bučeći, sve to odvuкао u ništavilo.

Sutradan se ponovilo isto. Prekosutra takođe. Nije mi se dopadao doktor, još manje dvojica medicinskih tehničara, koji su ga pratili.

Potom su došli neki novi dani, nova jutra. Probudio sam se u sobi sa šest kreveta, s tri prozora iza kojih je čelična mreža delila nebo na pravilne kvadrate, dvo-krilnim vratima koja su spajala pod i plafon. Bio sam sâm u sobi, ostali kreveti bili su bez posteljine. Vrata su zaškripala, ušao je medicinski tehničar i kada je primetio da sam budan, okrenuo se i izašao. Ruke su mi kaiševima bile vezane uz telo. Posmatrao sam tačku naspram sebe iz koje se plafon, kroz tri jedva vidljive linije, širio po sobi, i čekao. Na mnogim mestima zidovi su bubrili dok sam ih proučavao, a na nekoliko mesta su se i rascvetali, otkrivajući malter i cigle. Vrata su ponovo zaškripala i u sobu je ušao muškarac obučen u belo: načelnik, doktor Gusev. Sporo i na mahove prilazio je mom krevetu: visok, mršav, duge, začesljane sede kose, u kasnim pedesetim, maslinastog tena, tamnih očiju, dugih prstiju, raširenih preko džepova mantila, izduženih crta lica, kao kod svetaca kojima se grešnici i stradalnici obraćaju molitvama. Nadvio se nada mnom, kazao mi da je načelnik i da ga zovem po imenu, Viktor. Za mene je bio i ostao načelnik Gusev, doktor Gusev, nikada Viktor. Na trenutak je nestao iz mog vidokruga, pa se ponovo pojavio noseći stolicu, stavio je uz krevet

u visini mojih grudi, uzeo sa kreveta, negde kod mojih nogu, metalnu tablu sa zakačenim papirom, seo i smešći se posmatrao malo onaj papir, malo mene, na kraju samo mene. Pospanost mi se ogledala u očima, on mi se primakao i rekao:

„Ovde ste sedam dana. Nisam imao prilike da vas upoznam“, pogledao sam ga začuđeno, a on je nastavio, „niste nam, da se tako izrazim, bili dostupni zbog lekova koje smo vam davali. Od juče smo smanjili njihov broj i doze, pa ćete biti u prilici da više vremena provodite u razgovorima, ponekad sa mnom kao sada, a češće sa nekim drugim doktorom.“

Posmatrao sam mu lice, njegove duge prste na metalnoj tabli i papiru, pa prešao pogledom na kaiševe kojima sam bio vezan za krevet, što je primetio.

„Nužno zlo, za vaše dobro. Tokom noći se budite agresivni, povređujete i sebe i one koji žele da vam pomognu.“ Stavio mi je dlan na rame i nastavio: „Nisam čuo da ste rekli kako se zovete.“

„Ika Dudić“, izgovorio sam nekako nesigurno, kao da ime sadrži i neko pitanje.

„Koje ste godište, gospodine Dudiću?“

„Šezdeseto“, odgovorio sam brzo.

„Prilično ste mladoliki za pedesetogodišnjaka. Meni izgledate kao pothranjeni četrdesetogodišnjak.“

Nisam razumeo zbog čega to govori, pošto je opštepoznata činjenica da ljudi jedni drugima izgledaju mnogo stariji ili mlađi nego što jesu.

„Koga imate od porodice?“, nastavio je da me ispituje.

„Ćerku i ženu“, kazao sam, premišljajući se.

„Još nekoga? Od dalje familije?“

„Nikoga“, hitro sam odgovorio, da ne bi primetio moju nesigurnost, „samo njih dve. Ćerku Irenu i suprugu, gospođu Olju.“

„Zašto suprugu oslovljavate sa gospođa?“

„Zato što je ona za mene uvek gospođa.“

„Koliko godina ima Irena?“

„Šesnaest. Pohađa srednju školu. Treći razred. Mislim da je njena gimnazija blizu Sava centra, ili je tamo bila ranije, a sada ide u neku školu na Dorćolu. Ne priča mnogo o tome, a i ja se preterano ne interesujem“, objašnjavao sam.

„Zašto?“

„Mislim da mi ne bi rekla.“

„Niste bliski?“

„Jesmo, ali ona je takva, zatvorena.“

„Da li vaša supruga radi?“

„Mnogo, i zarađuje mnogo. Kupuje sebi sve i svašta. Mene ništa ne pita oko toga.“

„A za druge stvari?“

Dugo sam razmišljao, ali nisam odgovorio, nisam mogao da se setim da smo se ikada oko nečega dogovarali.

„Da li sa njom razgovarate o ćerki, o organizaciji dnevnih obaveza?“

Ponovo nisam mogao da se setim takvih razgovora, ali nisam želeo da mu to priznam:

„Da, ali ne bih o tome.“

„Obično zaposleni jedva dočekaju da ostalim članovima porodice ispričaju šta im se desilo na poslu toga dana.“

„Moja žena nije od tih. Ne poverava mi se.“

„Šta je razlog tome?“

„Retko se viđamo, a i tada uglavnom ćutimo.“

„Da niste pred razvodom?“

„Ni govora. Prećutno smo se dogovorili da tako živimo.“

Doktor Gusev me je dugo gledao, proučavao, a potom je ustao i šetajući nešto pisao po limenoj ploči.

„Nećemo vas više vezivati“, kazao je. „Dobićete drugu odeću i vratiće vas večeras u sobu gde ste bili. Ponedeljkom ćete imati jednosatni razgovor sa psihologom, mislim da će to biti doktorka Bijelić, sredom grupnu terapiju u menzi i po potrebi ćete pričati sa mnom petkom, u mom kabinetu.“

Posmatrali smo se kratko, on je otišao, a mene je do sledećeg jutra nesanica morila glavoboljom i halucinacijama.